

Гуляс І. А.

доктор психологічних наук,
професор кафедри практичної психології
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ПСИХОСОЦІАЛЬНЕ ДЕТАЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ

PSYCHOSOCIAL DETAILING AS A TOOL FOR IMPLEMENTING VALUE-ORIENTED LIFE STRATEGIES

У дослідженні обґрунтовано актуальність вивчення психосоціального деталювання та ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх психологів як чинників їхнього професійного становлення. Проаналізовано показники мотиваційної спрямованості, самоусвідомлення та професійної рефлексії, що виявилися високими та свідчать про сформовану здатність до саморозвитку й професійного зростання. Водночас розкрито, що рівень соціальної адаптивності є дещо нижчим, що зумовлює потребу в подальшому розвитку навичок ефективної взаємодії та управління міжособистісними процесами. Виявлено специфіку ціннісних орієнтацій студентів: пріоритет надано соціальній відповідальності й доброзичливості, що поєднується з орієнтацією на автономію та особисту ефективність, формуючи баланс між індивідуальною і соціальною самореалізацією. Помірна значущість стабільності, традицій, конформності й матеріальних аспектів відображає збалансоване ставлення до соціальних норм і зовнішніх обмежень. Профіль цінностей характеризується виразною соціально-етичною спрямованістю, високим рівнем автономності й обмеженою увагою до контролю і домінування. Розкрито, що у сфері смисложиттєвих орієнтацій студенти поєднують усвідомленість життєвих цілей з активним пошуком нових сенсів, що відображає прагнення до самовдосконалення та розширення життєвої перспективи. Кореляційний аналіз підтвердив значущі взаємозв'язки між психосоціальним деталюванням, цінностями та смисловими орієнтирами: ціннісна рефлексія тісно пов'язана з автономністю та усвідомленням цілей, а орієнтація на соціальні норми – із важливістю соціальної регуляції. Доведено, що психосоціальне деталювання є ключовим механізмом інтеграції ціннісних і смислових орієнтирів, що підтримує розвиток професійних і соціальних компетенцій та забезпечує формування усвідомлених життєвих стратегій майбутніх психологів.

Ключові слова: психосоціальне деталювання, аксіопсихологія, цінності, суб'єкт, особистість, ціннісні орієнтації, смисли, професійне становлення майбутніх психологів, соціальна адаптивність та ціннісна рефлексія, життєві стратегії особистості.

The study substantiates the relevance of examining psychosocial detailing and value–meaning orientations of future psychologists as significant factors of their professional development. Indicators of motivational orientation, self-awareness, and professional reflection were analyzed and found to be high, which indicates a well-formed ability for self-development and professional growth. At the same time, it was revealed that the level of social adaptability is somewhat lower, which highlights the need for further development of skills in effective interaction and management of interpersonal processes. The specifics of students' value orientations were identified: priority is given to social responsibility and benevolence, which is combined with autonomy and personal effectiveness, forming a balance between individual and social self-realization. Moderate attention to stability, traditions, conformity, and material aspects reflects a balanced attitude towards social norms and external constraints. The value profile is characterized by a pronounced socio-ethical orientation, a high level of autonomy, and limited focus on control and domination. It was revealed that in the sphere of life-meaning orientations, students combine the awareness of life goals with an active search for new meanings, reflecting their aspiration for self-improvement and broadening of life perspective. Correlation analysis confirmed significant relationships between psychosocial detailing, values, and meaning orientations: value reflection is closely associated with autonomy and awareness of life goals, while orientation towards social norms reflects the importance of social regulation. It has been proved that psychosocial detailing serves as a key mechanism for the integration of value and meaning orientations, supporting the development of professional and social competencies and ensuring the formation of conscious life strategies of future psychologists.

Key words: psychosocial detailing, axiopsychology, values, subject, personality, value orientations, meanings, professional development of future psychologists, social adaptability and value reflection, life strategies of the individual.

Постановка проблеми. Сучасний соціокультурний простір характеризується високою динамічністю, зростанням інформаційного навантаження, полівекторністю можливостей і підвищеним рівнем невизначеності, що зумовлює потребу особистості у виробленні ефективних життєвих стратегій, здатних забезпечити як професійну, так і особистісну самореалізацію. Водночас у психологічній науці зростає інтерес до ціннісно-орієнтованих підходів, де розглядають цінності як мотиваційний чинник, так і системотвірний елемент життєвого шляху.

Життєва стратегія, інтегруючи ціннісно-смісловий і поведінковий компоненти, виступає своєрідним «проектом життя», який потребує не лише внутрішньої мотиваційної узгодженості, а й адаптації до реального соціального середовища. В цьому контексті психосоціальне деталювання постає як інструмент конкретизації зовнішніх умов і ресурсів, уточнення соціальних ролей і очікувань, що дозволяє зробити життєві стратегії більш реалістичними та дієвими.

Особливого значення ця проблематика набуває у процесі професійної підготовки майбутніх пси-

хологів. Адже успішність їх майбутньої діяльності значною мірою залежить від здатності інтегрувати власні ціннісні орієнтири із запитами суспільства, вимогами професійної етики й особливостями соціального контексту. Недостатній розвиток навичок психосоціального деталювання може призвести до невідповідності між декларованими життєвими цілями та реальними можливостями їх досягнення, що у свою чергу підвищує ризики професійного вигорання та зниження особистісної задоволеності.

Попри наявність досліджень, присвячених окремо ціннісним орієнтирам [1], життєвим стратегіям [2] і соціальному контексту розвитку особистості [4], інтегративний підхід, який поєднує психосоціальне деталювання з аксіопсихологічним проектуванням, залишається малодослідженим. Це створює наукову нішу для вивчення механізмів, що забезпечують узгодженість між особистісними смислами та соціальними умовами реалізації життєвих стратегій майбутніх психологів, що й актуалізує обрану тему.

Запропонований підхід може стати основою для розробки освітніх і тренінгових програм, спрямованих на розвиток навичок життєвого планування, підвищення стресостійкості, запобігання професійному вигоранню та гармонізації взаємодії особистісних цінностей із соціальними вимогами. Таким чином, результати дослідження мають потенціал практичного застосування в широкому спектрі гуманітарних і прикладних наук.

Мета дослідження – емпірично дослідити особливості психосоціального деталювання як інструменту реалізації ціннісно-орієнтованих життєвих стратегій майбутніх психологів. Звідси випливають завдання пропонованої наукової розвідки: 1) виявити особливості психосоціального деталювання в ціннісно-орієнтованих стратегіях студентів-психологів, 2) інтерпретувати результати у теоретичному контексті та 3) визначити їхні науково-практичні перспективи для професійного й освітнього розвитку.

Емпіричні дані було отримано за допомогою комплексу психодіагностичних інструментів, що поєднують стандартизовані методики й авторську розробку. З метою вивчення особливостей структуризації й конкретизації психосоціальних чинників застосовано *Анкету психосоціального деталювання (авторська версія)*, розроблену для дослідження рівня й специфіки прояву ціннісно-орієнтованих стратегій особистості, яка містить 6 шкал («самоусвідомлення», «емпатія», «мотиваційна спрямованість», «соціальна адаптивність», «ухвалення рішення», «професійна рефлексія»). Для забезпечення порівняльної валідності результатів використано також визнані у міжнародних дослідженнях інструменти: *Портретний опитувальник цінностей (PVQ, Ш. Шварц)* для визначення 10 ціннісних пріоритетів («влада», «досягнення», «гедонізм», «стимуляція», «самостійність», «універсалізм», «доброзичливість», «традиції», «безпека», «конформізм») [5] та *Опитувальник сенсу життя (MLQ)* – наявності сенсу та його пошуку. Така комбінація дозволяє поєднати новизну авторського інструментарію

з перевіреними валідними шкалами, що забезпечує надійність і репрезентативність результатів.

Емпіричне дослідження проводили на вибірці з 65 осіб – майбутніх психологів, студентів 3–4 курсів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Усі респонденти брали участь в опитуванні за єдиним комплексом психодіагностичних методик. Отримані результати представлено в таблицях 1–4.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психології поняттям життєвої стратегії послуговуються задля позначення узагальненої моделі організації та спрямування життєдіяльності особистості. Під життєвою стратегією розуміємо інтегровану систему цінностей, смислів і цілей особистості, яка визначає напрями її життєдіяльності та способи самореалізації, забезпечуючи узгодження індивідуального розвитку із соціальними вимогами.

Життєві стратегії стали предметом досліджень низки науковців, що розробляли різні підходи до їх розуміння. Зокрема, маркований концепт розглядали як: життєвий сценарій (Е. Берн); типи орієнтацій особистості у соціумі (К. Хорні); реалізацію свободи особистістю (Р. Мей, Ж.-П. Сартр); соціальні скрипти (Х. Менг); життєтворчість (Т. Титаренко); самоздійснення на основі ціннісних орієнтацій (З. Карпенко).

Попри розмаїття підходів до визначення сутності життєвих стратегій, у наукових дослідженнях виокремлюють їхні спільні характеристики та функціональні аспекти. Життєві стратегії формують життєвий шлях особистості та перспективи її розвитку, визначають рівень залученості у конструювання власної життєвої траєкторії та орієнтовані на вибір оптимальних стратегій взаємодії із соціальним середовищем для реалізації життєвих цілей, ціннісних пріоритетів, планів і смислових орієнтирів.

Особливий науковий інтерес становлять ціннісно-орієнтовані життєві стратегії з огляду на те, що саме вони підкреслюють значущість цінностей у виборі життєвих пріоритетів і способів їх реалізації. У цьому контексті ціннісно-орієнтовані життєві стратегії – це смислово-ціннісні програми життєдіяльності, у яких провідним критерієм вибору життєвих цілей і способів їх реалізації постає система особистісно значущих і суспільно важливих цінностей.

Тому психосоціальне деталювання є одним із ключових інструментів реалізації таких стратегій, оскільки надає змогу конкретизувати цінності, смисли та життєві пріоритети особистості, впорядкувати їх у системі життєвих цілей і визначити оптимальні способи взаємодії із соціальним середовищем.

Психосоціальне деталювання сприяє оцінці дослідником або практиком того, як особистість конкретизує свої цінності та смисли, а також визначити, які життєві пріоритети є для неї найбільш значущими. Завдяки цьому процесу стає можливим простежити відповідність між внутрішніми ціннісними орієнтирами та фактичними діями, а також виявити стратегії, які особистість обирає для реалізації своїх життєвих цілей у соціальному контексті. Психосоціальне деталювання є діагностичним і прогнозуючим

інструментом, який дозволяє передбачати розвиток особистості та коригувати її життєві стратегії відповідно до ціннісних пріоритетів.

Психосоціальне деталювання розглядають у контексті методологічної роботи і вважають окремим дослідницьким прийомом, особливою аналітичною процедурою та одночасно самобутньою мислетехнікою структурування-удетальнення мозаїки подій певної психосоціальної ситуації індивідуального чи ковітального життя. У межах учинкового підходу до психосоціального деталювання, побудованого на принципі кватерності, стає можливим розгляд його пояснювальної сили та ролі в конструюванні сценаріїв майбутнього [3].

З огляду на викладене вище, психосоціальне деталювання визначаємо як інструмент аксіопсихології, який полягає у диференційованому аналізі вчинків, соціальних ролей і життєвих ситуацій з позицій їхнього ціннісно-смислового змісту, що дає змогу простежити процес формування та реалізації ціннісно-орієнтованих життєвих стратегій.

На практиці психосоціальне деталювання може використовуватися як інструмент психологічного консультування та розвитку особистості. Воно уможливує ідентифікацію внутрішніх ресурсів, цінностей і життєвих смислів, які сприяють усвідомленому вибору стратегій поведінки й ухваленню рішень у різних соціальних і життєвих ситуаціях. Крім того, такий підхід допомагає особистості сформувати узгоджені життєві пріоритети, оптимізувати взаємодію із соціальним середовищем і підвищити рівень ефективності реалізації своїх цілей, сприяючи гармонійному розвитку та самореалізації.

Відповідні показники, отримані за Анкетою психосоціального деталювання (авторська розробка), узагальнено та подано для зручності інтерпретації в таблиці 1.

Як видно з таблиці, середні значення за підшкалами Анкети психосоціального деталювання (1–5) варіювалися від 3,8 до 4,3 балів. Найвищий середній показник спостерігався у «мотиваційної спрямованості» (4,3), що свідчить про достатньо високий рівень ціннісної та діяльнісної мотивації респондентів. «Самоусвідомлення» та «професійна рефлексія» також продемонстрували високі середні бали (4,2 та 4,1 відповідно), що відображає розвинену здатність до самоаналізу й усвідомленого професійного розвитку. «Емпатія» мала середнє значення 4,0, натомість

«ухвалення рішень» – 3,9, а найнижчий показник середніх балів спостерігався у «соціальної адаптивності» (3,8), що свідчить про дещо менший рівень соціальної гнучкості та здатності ефективно взаємодіяти у колективі.

Аналіз рівнів вираження підшкал свідчить, що більшість респондентів належить до високого та середнього рівнів: найбільша частка високих результатів спостерігалася у «мотиваційної спрямованості» (46,8 %) та «самоусвідомлення» (45,3 %), тоді як низький рівень траплявся найчастіше у «соціальної адаптивності» (15,3 %).

Щодо загального рівня психосоціального деталювання, то він характеризувався таким розподілом: високий – 42,5 %, середній – 44,3 %, низький – 13,2 %. Це свідчить про те, що переважна більшість респондентів демонструє середній і високий рівень психосоціального деталювання, що відображає сформовані навички усвідомлення власних психосоціальних ресурсів та здатність до їх застосування у професійній діяльності.

Як видно, психосоціальне деталювання забезпечує структурування ціннісно-смислових орієнтирів і слугує основою для моделювання життєвих стратегій.

Результати портретних цінностей респондентів, які відображають їхні пріоритети, життєві установки та професійні прагнення, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2
Середні показники та відсотковий розподіл портретних цінностей респондентів

Цінність	Середній бал	Відсоток
Влада	3,2	44,0
Досягнення	4,4	68,0
Гедонізм	3,8	56,0
Стимуляція	4,0	60,0
Самостійність	4,5	70,0
Універсалізм	4,7	74,0
Доброзичливість	4,6	72,0
Традиції	3,5	50,0
Безпека	4,1	62,0
Конформізм	3,6	52,0

Аналіз середніх значень і відсотків показав, що респонденти надають найвищу пріоритетність цінностям, пов'язаним із соціальною відповідальністю

Таблиця 1
Середні значення та рівні вираження шкал психосоціального деталювання

Підшкали	Середній бал (1 – 5)	Рівні (у %)		
		Високий	Середній	Низький
Самоусвідомлення	4,2	45,3	41,7	13,0
Емпатія	4,0	40,2	47,6	12,2
Мотиваційна спрямованість	4,3	46,8	43,1	10,1
Соціальна адаптивність	3,8	38,4	46,3	15,3
Ухвалення рішень	3,9	41,2	44,8	14,0
Професійна рефлексія	4,1	44,1	41,9	14,0

та автономністю. Так, «універсалізм» (4,7; 74,0 %) і «доброзичливість» (4,6; 72,0 %) демонструють сильну орієнтацію на інших та важливість гармонійних відносин. Високі показники також у «самотійності» (4,5; 70,0 %) і «досягнення» (4,4; 68,0 %), що свідчить про прагнення до автономії та особистої ефективності.

Помірні значення спостерігаються у «стимуляції» (4,0; 60,0 %), «безпеці» (4,1; 62,0 %), «гедонізмі» (3,8; 56,0 %), «традиціях» (3,5; 50,0 %) та «конформізмі» (3,6; 52,0 %), що вказує на збалансоване ставлення до нових вражень, стабільності та соціальних норм.

Найнижчий показник у «владі» (3,2; 44,0 %) свідчить про помірне значення прагнення контролю та статусу, тобто респонденти менш орієнтовані на домінування над іншими.

Загалом, профіль цінностей учасників демонструє сильну соціальну та етичну спрямованість, високий рівень автономності та помірну увагу до матеріальних або владних аспектів.

Результати, зафіксовані за допомогою Опитувальника сенсу життя (MLQ), наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники респондентів за Опитувальником сенсу життя (MLQ)

Підшкала	Середній бал	Відсоток
Сенс життя	5,8	80,0
Пошук сенсу	4,9	65,0

Аналіз середніх значень показав, що респонденти характеризуються високим рівнем усвідомлення смислу життя та навчання: підшкала «сенс життя» мала середній бал 5,8, що відповідає 80,0 % і свідчить про те, що більшість студентів добре усвідомлює власні життєві цілі та значення освітньої діяльності.

Паралельно підшкала «пошук сенсу» демонструвала середнє значення 4,9 (65,0 %), що відображає активний пошук нових життєвих і професійних сенсів, прагнення до самовдосконалення та розширення власної життєвої орієнтації.

Таким чином, профіль респондентів по MLQ характеризується одночасно високим усвідомленням смислу життя і стабільним прагненням до його подальшого розвитку й уточнення.

Для підтвердження взаємозв'язку психосоціального деталювання з цінностями та смисловими орієнтаціями

проведено кореляційний аналіз, результати якого наведено у таблиці 4.

Аналіз кореляційних зв'язків підтвердив наявність статистично значущих взаємозалежностей між показниками психосоціального деталювання, цінностями (PVQ) та смисложиттєвими орієнтаціями (MLQ). Зокрема, «ціннісна рефлексія» показала значущі позитивні кореляції з цінностями *самотійності* ($r = 0,41, p < 0,01$) та *досягнення* ($r = 0,36, p < 0,01$), а також із показником *наявності сенсу життя* ($r = 0,33, p < 0,01$). Це свідчить про те, що здатність усвідомлювати та деталізувати власні цінності пов'язана з прагненням до автономії, особистісного розвитку та формування цілісної смислової перспективи.

«Орієнтація на соціальні норми» виявила значущий зв'язок із цінністю *конформності* ($r = 0,44, p < 0,01$) та помірний зв'язок з *універсалізмом* ($r = 0,31, p < 0,05$), що підкреслює роль соціальної регуляції у процесі формування життєвих стратегій. Водночас відсутність кореляцій із смисловими показниками (MLQ) вказує на те, що зовнішньо орієнтована складова деталювання менш інтегрована у внутрішню смислову сферу особистості.

Найбільш показовим є те, що «узгодженість життєвих цілей» корелює із показниками *наявності сенсу* ($r = 0,39, p < 0,01$) та *пошуку сенсу* ($r = 0,35, p < 0,01$). Це підкреслює, що інтеграція особистісних і соціальних орієнтирів сприяє формуванню відчуття життєвої осмисленості та активного конструювання майбутнього.

Отже, отримані результати доводять, що психосоціальне деталювання є провідним чинником аксіопсихологічного проектування, виконуючи роль «зв'язуючої ланки» між системою цінностей і смисложиттєвою сферою особистості, що створює умови для побудови узгоджених життєвих стратегій.

Результати дослідження дозволяють окреслити науково-практичні перспективи застосування психосоціального деталювання у професійній та освітній підготовці майбутніх психологів. Вони охоплюють розвиток самоусвідомлення, професійної рефлексії та етичного ухвалення рішень; формування емпатії, соціальної адаптивності та навичок конструктивної взаємодії шляхом проведення тренінгів і застосування кейс-методів; інтеграцію ціннісних орієнтацій (PVQ) і смисложиттєвих стратегій (MLQ) у навчальні програми для усвідомлення життєвих і професійних цілей; розробку інтерактивних навчальних модулів, що поєднують цінності, смисл і психосоціальне деталювання, для підвищення

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки між показниками психосоціального деталювання, цінностями (PVQ) та смислами (MLQ)

Показники психосоціального деталювання	Самотійність (PVQ)	Досягнення (PVQ)	Конформність (PVQ)	Універсалізм (PVQ)	Наявність сенсу (MLQ)	Пошук сенсу (MLQ)
Ціннісна рефлексія	$r = 0,41^{**}$	$r = 0,36^{**}$	$r = -0,12$	$r = 0,29^*$	$r = 0,33^{**}$	$r = 0,27^*$
Орієнтація на соціальні норми	$r = -0,15$	$r = 0,08$	$r = 0,44^{**}$	$r = 0,31^*$	$r = 0,21$	$r = 0,19$
Узгодженість життєвих цілей	$r = 0,28^*$	$r = 0,32^{**}$	$r = 0,17$	$r = 0,26^*$	$r = 0,39^{**}$	$r = 0,35^{**}$

Примітка. ** – $p < 0,01$; * – $p < 0,05$.

компетентності студентів; а також подальше дослідження впливу психосоціального деталювання на академічні досягнення, професійний розвиток та психічне здоров'я майбутніх психологів.

Висновки. Отримані результати підтверджують, що психосоціальне деталювання є ключовим механізмом аксіопсихологічного проектування: воно інтегрує індивідуальні цінності та соціальні орієнтири з життєвими смислами, формуючи умови для усвідомленого конструювання життєвих стратегій майбутніх психологів. Така взаємодія ціннісно-сміслових компонентів підкреслює важливість розвитку деталізованого усвідомлення власних пріоритетів у професійній підготовці та особистісному самотворенні.

Дослідження показало, що більшість майбутніх психологів мають середній і високий рівень психосоціального деталювання, що відображає сформованість мотиваційної спрямованості, самоусвідомлення та професійної рефлексії. Найменш вираженою виявилася соціальна адаптивність, що потребує цілеспрямованого розвитку навичок ефектної взаємодії.

Профіль цінностей студентів засвідчив пріоритетність універсалізму, доброзичливості, самостійності та досягнень, тоді як прагнення до влади й домінування посідає останнє місце. Це свідчить

про соціально відповідальну орієнтацію майбутніх психологів і прагнення до автономності.

Результати за шкалою смислу життя (MLQ) підтвердили поєднання високого рівня усвідомлених життєвих орієнтирів із активним пошуком нових сенсів, що відображає готовність студентів до саморозвитку й уточнення професійних цілей.

Загалом, отримані дані засвідчують соціально-етичну спрямованість, мотиваційну зрілість і рефлексивність респондентів, що створює підґрунтя для вдосконалення програм професійної підготовки психологів через розвиток емпатії, соціальної адаптивності та інтеграцію ціннісно-сміслових компонентів у навчальний процес.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість інтеграції психосоціального деталювання, ціннісних орієнтацій і смисложиттєвих стратегій у професійну підготовку майбутніх психологів як ресурсу їхнього особистісного та професійного становлення. *Перспективи подальших наукових пошуків* окресленої проблематики полягають у розширенні емпіричної бази за рахунок дослідження вибірок студентів різних спеціальностей і молодих фахівців, що дозволить виявити універсальні й специфічні закономірності психосоціального деталювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карпенко З. Аксіологічна психологія особистості: монографія. 2-е вид., перероб., доповн. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. 720 с.
2. Особливості особистісних стратегій життєдіяльності в умовах невизначеності середовища: монографія / Ю.М. Швалб, Л.А. Варава, О.Л. Вернік, О.М. Дячок, Т.М. Кирпенко, О.В. Павленко; за ред. Ю.М. Швалба. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 274 с.
3. Фурман А.В. Ідея і зміст професійного методологування: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.
4. Marcia J.E. Identity in adolescence. New York: John Wiley, 1980. Pp. 159–187.
5. Schwartz S.H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. № 25. Pp. 1–65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 30.09.2025